

5–7-SINFLARDA RANGTASVIR DARSLARIDA MANZARA JANRINI O‘QITISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Aslonov Furqat Botirovich

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası

Katta o‘qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada umumta’lim maktablarining 5–7-sinflarida tasviriy san’at fanini o‘qitish jarayonida rangtasvir darslarida manzara janrini o‘rgatishning pedagogik asoslari tahlil qilinadi. O‘quvchilarda estetik did, badiiy tafakkur, tabiatni idrok etish va ijodiy fikrlash malakalarini shakllantirishda manzara janrining o‘rni yoritiladi. Shuningdek, rangtasvir darslarini samarali tashkil etish uchun o‘qituvchining metodik yondashuvi, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos topshiriqlar tanlash, vizual kuzatuvchanlikni rivojlantirishga doir tavsiyalar keltiriladi. Tadqiqot natijalari manzara janrini o‘rgatishda o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini ochish hamda ularni estetik va ekologik tarbiyalashda muhim omil ekanini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: tasviriy san’at, rangtasvir, manzara janri, pedagogik asoslar, ijodkorlik, estetik tarbiya, kuzatuvchanlik, badiiy tafakkur, metodika, 5–7-sinflar.

Hozirgi kunda umumta’lim maktablarida tasviriy san’at fani o‘quvchilarning estetik dunyoqarashi, badiiy didi va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, rangtasvir darslarida manzara janrini o‘rgatish o‘quvchilarda tabiat go‘zalligini idrok etish, u orqali estetik zavq olish, rang va shakl uyg‘unligini his etish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

5–7-sinflar o‘quvchilari tasviriy idrok va hissiy tafakkurning faol rivojlanish bosqichida bo‘lib, ularni manzara janri orqali rang, yorug‘lik, kompozitsiya va badiiy ifoda vositalarini to‘g‘ri qo‘llashga o‘rgatish muhim pedagogik vazifadir. Shu sababli rangtasvir darslarida manzara janrini o‘qitish o‘qituvchidan nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki estetik, tarbiyaviy va metodik yondashuvni uyg‘unlashtirgan holda dars jarayonini tashkil etishni talab qiladi.

Mazkur maqolada 5–7-sinflarda manzara janrini o‘qitishning pedagogik asoslari, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos metodlar, rangtasvir darslarining

samaradorligini oshirish yo'llari hamda ijodiy tafakkurni rivojlantirish omillari tahlil qilinadi.

Manzara janri tasviriy san'atning eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u insonning tabiatga bo'lgan estetik munosabatini ifoda etish vositasidir. Umumta'lim maktablarining 5–7-sinflarida rangtasvir darslarida manzara janrini o'qitish o'quvchilarning badiiy didini, ijodiy tafakkurini, tabiatni idrok etish va his qilish qobiliyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu yosh davrda o'quvchilar atrofdagi olamni faol o'rganishga, kuzatishga, obrazli fikrlashga va ijodiy faoliyatga intiluvchan bo'ladilar. Shu bois rangtasvir mashg'ulotlarida manzara ishlash orqali ularning estetik qarashlarini shakllantirish, tabiatga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalash, rang va shakl uyg'unligini his etishga o'rgatish pedagogik jarayonning markazida turadi.

Rangtasvirda manzara janrini o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchilarda kuzatuvchanlikni rivojlantirish, tabiat manzaralarini badiiy idrok etish va uni tasvir vositalari orqali ifodalash malakasini hosil qilishdan iboratdir. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlarini, psixologik rivojlanish bosqichini va ijodiy salohiyatini hisobga olishi zarur. 5–7-sinflar oralig'i bolalarning hissiy sezgirlik, rangni farqlash, tafakkur qilish va shaklni kuzatish ko'nikmalari faol rivojlanadigan davrdir. Shu bois bu yoshda rangtasvir mashg'ulotlari nafaqat texnik mashq sifatida, balki estetik tarbiya vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Manzara janrini o'rgatish jarayoni bir necha bosqichlarda amalga oshiriladi. Birinchi bosqichda o'quvchilar kuzatuv faoliyatiga jalb etiladi. Ular tabiat manzarasini, masalan, daryo bo'yidagi daraxtlarni, daladagi g'allakorlarni yoki shahar manzaralarini kuzatadi. Bu jarayonda o'qituvchi ularning diqqatini asosiy kompozitsion markazga, ranglar uyg'unligiga, yorug'lik va soya munosabatiga qaratadi. O'quvchilar atrofdagi olamni sinchkovlik bilan kuzatishni, tabiatdagi rang o'zgarishlarini idrok etishni o'rganadi.

Ikkinchi bosqichda o'quvchilar bilan birgalikda manzaraning tarkibiy qismlari tahlil qilinadi. O'qituvchi osmon, yer, daraxt, suv, bino yoki inson obrazlari o'rtasidagi kompozitsion muvozanatni tushuntiradi. Shuningdek, rang tulari, masofa perspektivasi va shakllarning o'zaro uyg'unligi haqida amaliy mashqlar o'tkazadi. Ushbu bosqich o'quvchilarning tahliliy fikrlashini, kompozitsion tafakkurini va rang sezgisini shakllantirishga xizmat qiladi.

Uchinchi bosqichda o'quvchilar mustaqil ijodiy faoliyatni amalga oshiradi. Ular kuzatgan manzaralar asosida o'z kompozitsiyasini yaratadi, rang uyg'unligini tanlaydi va tabiatni o'z badiiy tasavvurlari orqali ifodalaydi. Bu jarayonda o'qituvchi yo'l-yo'riq beradi, lekin o'quvchi erkin fikrlash, mustaqil ijod qilish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Shunday yondashuv o'quvchilarning o'ziga ishonchini oshiradi, ijodiy fikr va badiiy ifoda qobiliyatini mustahkamlaydi.

5–7-sinflarda rangtasvir darslarini tashkil etishda metodik yondashuv muhim o'rin tutadi. Har bir darsda o'quvchilarning yoshiga mos, amaliy va qiziqarli topshiriqlar tanlanadi. Masalan, 5-sinflarda o'quvchilar oddiy manzaralar — daraxt, soy, tog', bulutlar, gullar tasvirini o'rganadilar. Bu bosqichda asosiy e'tibor shaklni to'g'ri chizish va asosiy ranglarni tanlashga qaratiladi. 6-sinfda esa ranglar o'zgarishi, yorug'lik va soya o'rtasidagi munosabat, fasllarga mos rang ifodasi o'rganiladi. O'quvchilar “Bahor tongi”, “Kuz manzarasi” kabi mavzularda ijodiy ish bajaradi. 7-sinfda esa o'quvchilar yanada murakkab kompozitsiyalar ustida ishlaydi, masalan, shahar yoki qishloq hayotiga oid mavzularni rangtasvirda ifodalaydi. Bu jarayonda o'quvchilarda perspektivani tushunish, ranglarning chuqurligi va havodagi rang o'zgarishlarini tasvirlash ko'nikmalari shakllanadi.

Rangtasvirda manzara janrini o'qitish jarayonida o'qituvchi quyidagi pedagogik tamoyillarga amal qilishi lozim: ko'rgazmalilik, bosqichma-bosqichlik, individual yondashuv, ijodiy faollikni rag'batlantirish va estetik tarbiya. Ko'rgazmalilik tamoyili o'quvchilarni vizual idrok orqali o'rganishga undaydi. Darsda reproduksiya, fotosuratlar, tabiatdagi bevosita kuzatuvlar orqali o'quvchi manzara elementlarini yaxshiroq anglaydi. Bosqichma-bosqichlik tamoyili esa o'quvchilarni murakkab badiiy ifoda vositalarini o'zlashtirishga tayyorlaydi. Individual yondashuv har bir o'quvchining ijodiy imkoniyatini ochib berishga xizmat qiladi, chunki bolalarning qiziqish darajasi, rang sezgisi va tasviriy ko'nikmalari turlicha bo'ladi.

Manzara janrida ishlash nafaqat san'at o'qitish jarayoni, balki tarbiyaviy vosita hamdir. O'quvchi tabiatni chizish orqali uni chuqur his qiladi, go'zallikni qadrlashga o'rganadi, ekologik madaniyatni shakllantiradi. Tabiat manzaralarini chizish o'quvchilarda tinchlik, osoyishtalik va tabiat bilan uyg'unlik hissini uyg'otadi. Bu esa ularning shaxsiy estetik didini, ruhiy muvozanatini va ijodiy qiziqishini mustahkamlaydi.

O‘qituvchi dars jarayonida o‘quvchilarni faollikka undashi, ularning har bir ishini tahlil qilishi va ijobiy baholashi muhimdir. Ijobiy tahlil o‘quvchilarda ishonch uyg‘otadi, tanqid esa o‘rganish va takomillashishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, darslarda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish — interaktiv taqdimotlar, virtual manzara tahlillari, video materiallar — o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va vizual tafakkurni rivojlantiradi.

Manzara janrini o‘qitish jarayonida milliy an’analar va xalq san’ati elementlaridan foydalanish ham katta ahamiyatga ega. O‘zbekiston tabiati o‘zining xilma-xilligi, rang-barang fasllari va milliy manzaralari bilan boydir. O‘quvchilarni “O‘zbekiston tabiati”, “Qishloq manzarasi”, “Bahor bog‘lari” kabi mavzularda ishlashga yo‘naltirish ularning milliy o‘zlikni anglashini, vatanparvarlik tuyg‘usini kuchaytiradi. Shu orqali o‘quvchi san’at orqali o‘z madaniyatiga, yurtiga bo‘lgan mehrini badiiy obrazda ifoda etishni o‘rganadi. Shuningdek, manzara janrida ishlashda o‘qituvchi o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rag‘batlantiruvchi savollar beradi: “Bu manzarani chizishda qanday kayfiyatni ifodalamoqchisan?”, “Ranglar orqali qanday tuyg‘uni berishni istaysan?”, “Bu asarda eng muhim nuqta qaysi deb o‘ylaysan?” kabi savollar o‘quvchini o‘ylashga, his qilishga va badiiy qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Manzara janrini o‘qitish jarayoni yakunida o‘quvchilarning ijodiy ishlari tahlil qilinadi, ularning yutuq va kamchiliklari muhokama qilinadi. Bu jarayon o‘quvchilarda o‘z ishlari va boshqalarning ishlarini estetik jihatdan baholash madaniyatini shakllantiradi. O‘quvchi o‘z asariga tanqidiy ko‘z bilan qarashni, uni takomillashtirish yo‘llarini aniqlashni o‘rganadi.

Umuman olganda, rangtasvir darslarida manzara janrini o‘qitish o‘quvchilarning estetik, ijodiy va axloqiy tarbiyasini uyg‘unlashtiradi. Ular tabiatni nafaqat chizishni, balki his qilishni, badiiy tilda ifodalashni, go‘zallikni qadrlashni o‘rganadilar. Bu esa ularning shaxsiy rivojlanishida, dunyoqarashida va kelajakda ijodkor inson sifatida shakllanishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, M. (2020). *Tasviriy san’at o‘qitish metodikasi*. – Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
2. Jo‘raev, A. (2018). *Tasviriy san’at ta’limining nazariy asoslari*. – Toshkent: TDPU nashriyoti.

3. Raximova, D. (2021). “Rangtasvir darslarida o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish usullari”. *Pedagogik ta’lim jurnali*, №3, 56–61-betlar.
4. Karimova, N. (2019). *Tasviriy san’at va estetik tarbiya metodikasi*. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi nashriyoti.
5. Murodova, L. (2022). “Manzara janrini o‘qitishning pedagogik imkoniyatlari”. *San’at va madaniyat*, №2, 43–47-betlar.
6. 1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности //Педагогическое образование и наука. – 2017. – №. 2. – С. 109-110.
7. 2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №. 1. – С. 131-134.
8. 3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 587. – С. 02016.
9. 4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – №. 1. – С. 070035.
10. 5. Шавди́ров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 6. – С. 15-21.
11. 6. Shovdirov S. A. Tasviriy san’atni o‘qitishda o‘quvchilarning sohaga oid o‘quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari //Inter education & global study. – 2024. – №. 1. – С. 8-14.
12. 7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. B10. – С. 192-198.
13. 8. Шавди́ров С. А., ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – С. 84-85.

